

cano-viridibus, in eadem planta vel rhombicis vel rhombico-lanceolatis vel ovato-lanceolatis ad apicem interdum subito contractis asymmetrice inciso-dentatis vel praecisis; inflorescentia pure cymosa (Tab. IV. fig. 15).

Hungaria: In paludosis exsiccatis herbidis ad pagum Vésztő, Com. Békés (leg. de BORBÁS, 8, 1891, P.).

(Continuabitur.)

Hazánk meg a Balkán Hesperis-ei.

(*Species Hesperidum Hungariae atque Haemi*).

Irta: Dr. Borbás Vince. — Autore V. de Borbás.

(Folytatás. — Continuatio.)

Descriptiones specierum (A fajok részletes ismertetése).

Hesperis THEOPHRASTI de Causis plantarum, Lib. 17. cap. 25, PLIN. Hist. libr. 21, cap. 7, CLUS. Stirp. Pann. 1583 p. 333, TOURN. Instit. 222, t. 108, LINNÉ Genera, ed. I, 1737 n. 538, VI. 1764, 340 n. 817.

De nomenclatura *Hesperidis* pauca dici possunt, *Deilosma suaveolentem* ANDRZ. solum ad *Hesperidem* reduxi et in *H. suaveolentem* mutavi. Speciem *H. matronali* parallelam viridiorem pilis laxioribus, maiorifloram, foliis magis acuminatis, petalis hand mucronatis, — ex LINNAEI verbis — *H. sibiricam* nominavi descr. spec. seq. Descriptio autoris authentica plerumque quadrat in *Hesperidem*, quam ipse examinavi. *H. nivea* excepta, cfr. descr. spec. seq.

Quid Ἑσπερίς Theophrasti sit, iam CLUSIUS l. c. inexplicabile esse dicit, „cum alias nullas notas reliquerint veteres, quibus dignosci queat.“ *H. tristis*, ut pntant SPRENGEL¹⁾ et DE CANDOLLE,²⁾ vix planta Theophrasti „nocte plus redolens, quam interdiu“ esse potest, quia *H. tristis* in flora Graeciae hue usque incognita est.³⁾ Inter species *Hesperidum* *H. secundiflora* in Graecia frequentissima est, et si Ἑσπερίς Theophrasti revera ad hoc genus pertineat, nil nisi *H. secundiflora* esse potest. Quod VISIANI et BOISSIER de odore huius speciei dicunt, cum verbis THEOPHRASTI bene convenit.

Genus *Hesperidis* in subgenera tria naturalia partitur:

1. Deserticolae, 2. Mediterraneae, 3. Monticolae.

Első alnemzettség (subgenus primum).

Deserticolae BORB. ined. *Hesperidium* DC. Prodrom. I. p. 383, pro parte, FOURN. Monogr. Hesper. 1868 vide p. nostr. 162 (p. 132), *Hesperis* DC. Syst. II, 1821, 447 pro parte, *Deilosma* SPACH. Hist. VI, 1838, 397, non ANDRZ., *Kladnia* SCHUR Enum. pl.

¹⁾ Geschichte der Botanik I. p. 79.

²⁾ Regni veg. syst. II. 447.

³⁾ HALÁGSY: Conspectus fl. Graeciae, 1900, p. 71. NYMAN. Conspl. p. 38

Transsilv. 53) biennes aut pluriennes, rosula innovationis florendi tempore interdum iam vigente. Caulis, rami foliaque patenter villosa, foliis indivisis crassulis, *inflorescentia* ± composita, *corymbiformis*, *pedunculis incrassatis*, compresso-quadrangulis, breviter glandulosis. Flores compressiusculi, calyx interdum colorato, glandulifero, apice pilis paucis longioribus barbato, *petalis linearibus*, *angustis*, lividis, sordide luteis aut virescenti-intescentibus, pallide violaceis, raro concoloribus, sed saepissime — more *Hyoscyami nigri* — intense-violaceo- aut atropurpureo-venosis, in Haemo etiam atroviolaceis, sensim in unguem attenuatis; stigmate brevi. *Siliquae* *plano-compressae*, ancipites, absque carpophoro, erostres, obtusae, latae, ensiformes, minus torulosae, *glabrae*, denique cum *pedunculo* *divaricatae*, ut habitus totius herbae illum *Eryngii campestris* referret. *Valvae* siliquarum dehiscentes, *latitudine posteriorum duplo angustiores*, papyraceae, nitidae, *nervo medio valido percursae replum seminiferum percrassum latitudine hand tegentes*, septis inter semina fungosis, semine oblongo trigono. *Ad basin peduncularum utroque latere nectarium parvulum ovoideum, rostratum* adest, sed prius ac in Monticolis deciduum.

1. Species *Deserticolarum*: unica *Hesperis tristis* L. Sp. pl. I 1753, p. 663, SCHULTZ: Herb. norm. nov. ser. n. 416, in Hungariae centralis declivibus, silvâ deorbatis, nec non in arenosis planitiei sat frequens: Versec¹⁾ Hatvan, Eger, Pere-Márton comitatus Veszprém. (PILLITZ), Szécsény cott. Neográd (Apácahegy) et versus Buják (HAYNALD!).

Synonyma:

H. montana CLUS. Pann. p. 335, 1583, Hist. I. 296, 1601.

H. Pannonica CAM. Hort. 1588 p. 74 et ap. CRANTZ Stirp. Austr. I. 1762, p. 74!. Crucif. 1769, 121 et in indice.

H. desertorum VELEN. Sitzungsber. böhm. Gesellseh. 1893, XXXVII p. 7, sive *H. tristis* subsp. *desertorum* ej. Suppl. Fl. Bulg. p. 18, descriptione et exemplaribus authenticis, in herbario DEGENII, omnino cum *H. tristis* nostra et Austria certissima, *plurienni* convenit, *H. tristis* VELEN. autem l. c. a Specie LINNAEANA plane abhorret, vide p. sequ.

Deilosma tristis SPACH Hist. nat. VI. 1838, 398.

Hesperidium triste G. BECK, Fl v. Nied.-Österr. 1892, p. 474.

CLUS. l. c. p. 335 „radix fibrosa, quam tamen *biennium superare non arbitror“* dicitur. *H. tristis* ab autoribus saepissime biennis esse dicitur. Biennio certe floret, at ipse radice crassa frustula caulinâ annorum praeteritorum, nec non rosulas innovationis gerente, *pluriennem* esse censeo.

Variat b) *homochroa* BORB. in „A Kert“, 1901, p. 457 breviter indicata.

Foliis superioribus basi trianguli amplexicaulibus, inferne dentatis; floribus concoloribus, sordide flavescentibus, absque venis coloratis; pedunculis intns glandulosis, extus cum calyce glabris.

¹⁾ Pótlékszerüen esak az ujabb termöhelyeket közöljük. (Loci nonnisi hucusque ignoti commemorantur.)

In robinetis inter Rákos-Palota et Szent-Mihály (1899 maj. 5),
in monte Svevorum Budae, in pratis ad Cegléd rario.

c) var. *atropurpurea* BORB. ined., pilis foliorum etiam ramosis,
pedunculis glabris, floribus purpureo-violaceis, venis saturatoribus
percursis.

In planicie Rákos, in montibus Budae (Svábhegy, Gugér), ad
Hatvan (BOHÁTSCH). Szász-Sebes (CSATÓ).

d) var. *perlanata* BORB. ined. caulis, folia et calyx pilis
longis albis densissimisque, diametrum caulinis aequantibus vel supe-
rantibus, rameis multo longioribus pervillosa; folia superiora ex
ovata basi lanceolata, integerrima. Flores siccati *atrovioletacei*,
concolores, una cum calyce tamen albovillosoissimo eleganter bico-
lores. Pedunculi cum ovario glabri.

Cum typo, ad Babadagh Dobrudschae: in collibus ad Čukarova
(17. mai 1878, Sintenis exsicc. 197.).

Praecedente multo magis lanata, flores magis nigricantes.

(*H. tristis* VELEN.!) l. c. non L. biennis, „pilis caulinis crassis,
praelongis simplicibus“ in caule superiore etiam „glandulis parcis
vel nullis... pilis foliorum omnino ramosis petalorum lamina purpureo-
lurida latiuscula obtusa,“ in Bulgaria omnino nostra.

H. tristis fajtáival együtt csinos virág esti illatáért is cél-
szerű ültetni (*H. tristis* et varietates ob florem pulchrum atque
odorem vespertinum gratum horticulturae commendatnr.).

Második alnemzetség (subgenus secundum).

MEDITERRANEEAE BORB. ined. (*Pachycarpos* FOURN. l. c. p 334'
pro parte, *Deilosma* SPACH. l. c. partim, non ANDRZ.). *Foliis infe-*
rioribus saepius lyrato-pinnatifidis, pedunculis demum incrassatis,
petalis ad formam oblongam vergentibus, sensim in unguem atte-
nuatis, lividis, livide rubellis vel lutescentibus, sine pictura;
siliquis cum pedunculo divaricatis, compressis, fragilibus absque
carpophoro, rix torulosis, sero dehiscentibus, valvis earum crassis,
repleo seminifero aequilatis. Stigma breve. Glandulae juxtaposedun-
culares parvae.

2. *H. glutinosa* VISIONI, Flora, 1829, Ergänz.-bl. I. p. 16
pilis longis villosa, praetera adenotricho-glutinosa; foliis crassulis,
inferioribus lyrato-pinnatifidis, superioribus subcordato-lanceolatis,
subpetiolatis, basi inciso-dentatis, pilosis glandulosisque; *racemo*
laxo, secundo, elongato, pedunculis calyce conspicue brevioribus,
petalis sordide rubris vel pallide luteis, noctu graveolentibus, anguste
oblongis vel anguste obovato-oblongis, apice acutiusculo, non emar-
ginato; siliquis glanduloso-pubescentibus, subtorulosis, demum deflexis
septo fungoso.

Species cum *H. villosa* DC. nyctigama, sphingophila, exquisite
litoralis.

Habitat in Croatia. In insula parva petraea Sancti Marci (Scoglio San Marco) ad Portum regium, in declivibus Segniae (Rossi¹⁾).

In Istria. Insula Veglia ad Voss!

In Dalmatia: Klinovac, Girolamo, Stretto.

In Herzegovina: in rupestribus Stolac ad Mostar (FIALA!)

In Macedonia: Kortiath (Friv!).¹⁾

In Italia: in dumetis montis Sirente Aprutii (GROVES!).

Synonyma:

H. laciniata RCHE. Icon. II, 4375. non All.

H. laciniata var. *hirsuta* SCHLOSS. et VUKOT. Fl. Croat. 1869, p. 223

H. Dalmatica FOURN. l. c. 1866. p. 335, „siliquae tetragonae, forsan indehiscentes“ et

H. Visianii FOURN. l. c. 338, siliquae compressae, torulosae dehiscentes vix differunt. Stigmatum differentia nulla!

Exsicc. PETTER Fl. Dalm. exsicc. n. 196.

β.) var. *maioriflora* BORB. ined. Glabrata, magis nitens, floribus albis, maioribus, calyx fere eiusdem magnitudinis ac in typo (circ. 12 mm. lg.), lamina petalorum late obovata vel obovato oblonga, 15 mm. longa, 7—9 mm. lata, more typi apiculata, subito in unguem attenuata.

In Dalmatia. In locis incultis montis Castellberg ad Cattaro (III./17. 1876, leg. K. STUDNICZKA).

Synonyma:

H. glutinosa VELEN. Fl. Bulg. p. 639, non VIS.

H. secundiflora VELEN. Suppl. Fl. Bulg. p. 18, ob florem maiorem.

γ.) var. *secundiflora* BOISS. et SPRUNER, Diagn. pl. I. 1. 1842, p. 70, pro spec.: ORPHAN. Fl. Graec. exsicc. 284.

Non glandulosa, sed setis patulis hispida, inflorescentia eglanduloso-villosa, hinc et inde glabrata. Petalorum limbo anguste oblongo, magnitudine typi, „viridi-lutescente,“ vespere valde odoro, *siliquis „glabris“* (Fl. or. I. 235).

In monte Hymetti Graeciae.

Synon: *Hesperis* THEOPHR. Causs. VI. 25: cfr. p. 51.

δ.) *scabricarpa* BOISS. Diagn. I. 1. 1842. p. 70 „fructus pubescentia eglandulosa scabridi.“ Cum priore, sed rarior.

Species *Mediterraneum* altera est: *H. laciniata* ALL. Fl. Pedem. I. 1785, p. 271, t. 82, fig. 1!. caule ± hispido-villoso, superne subglanduloso, foliis inferioribus oblongo-lanceolatis, anguloso-dentatis, basi incisis, superioribus „sessilibus lanceolatis. profunde et inaequaliter dentatis,“ longe acuminatis, glanduloso-pubescentibus. Racemo oblongo, sat conferto, pedunculis undique patentibus, glandulosis, calyce saepe colorato duplo brevioribus, denique divaricatis. „Petalarum lamina linearis, fine obovato ampliori, non acuto, leviter emarginato, pallidissime sulphurea, inodora. Siliquae conn-

¹⁾ In area geographica solum de plantis a me examinatis mentionem facio.

pressae, subtorulosae, glanduloso-pubescentes. — Species media inter priorem (Desertic.) secundamque generis (Montic.) sectionem" (DC. l. c. 449).

Species in ditionibus transalpinis *H. glutinosae* vicaria varietatibus multis abundat.

(Folytatása következik. — Continuabitur.)

A herbariumok történetéhez.

Zur Geschichte der Herbare.

Irta: Alföldi Flatt Károly (Budapest).

(Folytatás. — Fortsetzung.)

RATZENBERGER Gáspárnak ezt a herbariumát igen részletesen és igen jól megírta Dr. KESSLER Hermann Frigyes Cassel-i polgári-iskolai tanár: „Das älteste und erste Herbarium Deutschlands, im Jahr 1592 von Dr. Caspar Ratzenberger angelegt, gegenwärtig noch im königlichen Museum zu Cassel befindlich,” (Cassel, 1870.) czímű művében, melyben a történeti bevezetésen kívül a rendelkezésre álló csckély adatokból RATZENBERGER életrajzával is megbirkózott. A herbarium történetének és historiáriai értékének körülményes méllettartása s a herbarium berendezések rövid leírása után a benne foglalt növények részletes felsorolása következik, mely egyszersmind a herbariumba beírt összes adatokat (latin és német elnevezések, termőhelyi, gyűjtési s egyéb bejegyzések stb.) is tartalmazza a kötetek szerint. Négy rövid index zárija be a művet, a melyeknek elseje azokat a növényeket sorolja fel, a melyeknél RATZENBERGER lelőhelyeket is említi, a második azokat a növényeket foglalja magában, melyeket R.

Dieses Herbar des Caspar RATZENBERGER hat Dr. Hermann Friedrich KESSLER, Professor an der Bürgerschule zu Cassel in seinem „Das älteste und erste Herbarium Deutschlands, im Jahr 1592 von Dr. Caspar RATZENBERGER angelegt, gegenwärtig noch im königlichen Museum zu Cassel befindlich“ betitelten Werke (Cassel, 1870.) sehr ausführlich und sehr gut beschrieben. Ausser der geschichtlichen Einleitung befasst er sich in diesem Werke auf Grund der ihm zur Verfügung stehenden wenigen Daten auch mit der Lebensbeschreibung RATZENBERGER'S. Nach eingehender Würdigung der Geschichte und des historischen Werthes des Herbars und nach kurzer Beschreibung der Einrichtung desselben, folgt die ausführliche Aufzählung der darin enthaltenen Pflanzen, welche auch die in dem Herbar eingeschriebenen Angaben (lateinische und deutsche Benennungen, auf Fundort, Sammlung bezügliche und sonstige Notizen etc.) nach den einzelnen Bänden enthält. Vier kurze Indexe beschliessen

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Ungarische Botanische Blätter](#)

Jahr/Year: 1902

Band/Volume: [1](#)

Autor(en)/Author(s): Borbas [Borbás] Vincenz von

Artikel/Article: [Species Hesperidum Hungariae atque Haemi 344-348](#)